

Hilde Henriksen Waage
Institutt for arkeologi, konservering og historie (IAKH),
Universitetet i Oslo (UiO)

HIS 1300 Særemne
Konflikten mellom Israel og palestinerne – hvordan kan den forstås?

Tema 3:
Opprettelsen av staten Israel og dets konsekvenser.

Anbefalt litteratur: Sune Persson, *Palestina-konflikten*, Studentlitteratur, Lund 1994, ss. 41-108.

Emnets hovedspørsmål:

- Hvorfor er det konflikt mellom Israel og palestinerne?
- Hva er det denne konflikten handler om?
- Hvordan kan den forklares?
 - Hva er de grunnleggende årsakene til denne konflikten?
 - Er årsakene de samme i dag som de har vært i over 60 år?

Utviklingen i Palestina

28. april 1947: Palestina-spørsmålet ble for første gang tatt opp til behandling i FN.

- Kraftig jødisk innvandring.
 - Alle som kunne, ble en del av jødernes militærsystem.

20. september 1947: Mandatmakten Storbritannia ga opp Palestina.

- Sterk kritikk fra alle hold.
- Opinionen reagerte sterkt.

Bevin mente det var viktig ikke å føre en politikk som undergravde britiske interesser i hele regionen.

Delingsplanen

Mai 1947: FN-komiteen UNSCOP nedsatt.

- Skulle undersøke forholdene i Midtøsten og Europa.
 - Avga sin innstilling 31. august 1947.
- De var enige om at mandatet i Palestina måtte opphøre, men der stoppet også enigheten.
 - Leverte en delt innstilling.

Komiteens flertallsinnstilling var den såkalte delingsplanen.

- En jødisk og en arabisk stat.
- Jerusalem og Bethlehem skulle forvaltes av FN.
- Den jødiske og den arabiske staten skulle hver bestå av tre deler, forent gjennom smale korridorer.

Avvist av araberne.

- De mente Palestina burde bli en udelt, demokratisk stat, med beskyttelse for alle minoriteter.

Godtatt av jødene.

- Utgangspunkt for ekspansjon.
 - Weizmann ville at hele Negev, helt ned til Akaba, burde være jødisk.

11. oktober 1947: USA støttet delingsplanen.

13. oktober 1947: Sovjetunionen kunngjorde det samme.

29. november 1947: Etter mye lobbyvirksomhet og press mot ikke-muslimske land ble FN res. 181 vedtatt med det nødvendige 2/3 flertall.

Palestinerne ble verken spurt eller representert i FN.

Araberstatene forkastet delingsforslaget umiddelbart.

Selv om jødene godtok forslaget, var det store uenigheter internt i det jødiske samfunnet.

Mot krig i Palestina

I begynnelsen av 1948 ble krigshandlingene i Palestina trappet opp.

Resolusjon 181 var ikke noe juridisk bindende forslag, kun en anbefaling.

- Avhengig av aksept fra begge sider, alternativet var at FN skulle bruke makt.
- En slik avgjørelse måtte tas i FNs Sikkerhetsråd.
- Vanskelig pga. de 5 faste medlemmenes vetorett.

30. november 1947 begynte krigshandlingene.

Palestinerne erklærte tre dagers landsomfattende streik.

Jødene hadde en storstilt feiring.

En uke senere var det kamper rundt om i hele Palestina.

Perioden fra november 1947 til opprettelsen av staten Israel i mai 1948 kan deles inn i to faser.

- Fra november til mars var palestinerne på offensiven.
 - Arab Liberation Army.
 - Arabernes militære planlegging led under total mangel på koordinering.
- Fra april til 14. mai 1948 endret situasjonen seg.
 - Jødene kom på offensiven.
 - Deir Yassin-massakren.
 - En *de facto* deling av Palestina ble gjennomført, og stikk i strid med tidligere spådommer ble det klart at jødene ville vinne et slikt oppgjør.
- Araberne bestemte seg for ikke å gjøre noe før britene var ute av landet.
 - De flyttet likevel sine tropper til grensene, klare til å angripe.

Krig i Midtøsten

14. mai 1948: Staten Israel ble opprettet.

11 minutter senere ble Israel anerkjent av USA.

15. mai 1948: Arabiske styrker til angrep på Israel.

Krigen varte fra 15. mai til januar 1949.

- Kamphandlinger bare ¼ av tiden.

Krigen kan deles inn i fire faser.

- Første fase: 15. mai til midten av juni.
 - Araberstatene var overlegne på våpensiden.
 - Tross illegal våpenimport var jødene dårlig utstyrt med krigsmateriell.

Araberne greide imidlertid ikke å utnytte situasjonen.

- De hadde ingen felles kommando.
- Styrkene var dårlig trent, forbredt og organisert.
- De var ikke rede til å kjempe en moderne krig.
- De hadde lange forbindelseslinjer.
- Korrupsjon var utbredt.

11. juni 1948: Den første våpenhvilen.

Både jøder og arabere brukte tiden til å forsterke sine væpnede styrker.

Israel kjøpte våpen først og fremst fra Tsjekkoslovakia, men også USA og Frankrike.

Våpenhvilen viste seg å bli svært fordelaktig for Israel.

Mot slutten av 1948 var den arabiske motstanden knust.

Egypt måtte godta fredsforhandlinger.

→ 24. februar 1949 ble den første fredsavtalen mellom Israel og Egypt inngått.

Avtalen ble mønsteret for fredsavtaler mellom Israel og andre arabiske stater:

- 23. mars 1949: Israel og Libanon inngikk fredsavtale.
- 3. april 1949: Israel og Transjordan inngikk fredsavtale.
- 20. juli 1949: Israel og Syria inngikk fredsavtale.

Jerusalem skulle internasjonaleses.

→ Harde kamper pågikk i og rundt den hellige byen.

Israel var ikke interessert i å rette seg etter FN.

- 14. desember 1949 utropte Israel Jerusalem til landets hovedstad.
- Politikken skapte "facts on the ground".

Konsekvenser av krigen i 1948

Israel på alle måter styrket ut av krigen.

Det som ble antatt å være Davids kamp mot Goliat viste seg å bli ganske annerledes.

→ Araberne hadde slett ikke sterke tropper.

→ De var dårlig koordinert, dårlig trent, hadde dårlig moral og var korruperte og lite effektive.

For palestinerne og de omliggende arabiske statene var utfallet av krigen en katastrofe.

- Forkastet FNs delingsplan.
- Den israelske ekspansjonen strakk seg langt utenfor de foreslåtte grensene.
- Israel, Egypt og Transjordan tok hver sin del av det som skulle ha blitt en palestinsk stat.
 - Palestinerne dømt til et liv i flyktningleire.

Det palestinske flyktningproblemet

Ved siden av opprettelsen av staten Israel var det palestinske flyktningproblemet den viktigste politiske konsekvens av krigen i 1948.

Fra desember 1947 til september 1949 flyktet mellom 600 000 – 760 000 palestinere.

Myter og virkelighet

Hva som *egentlig* skjedde før, under og etter opprettelsen av staten Israel er et tema til gjenstand for stor debatt.

Israel:

- Palestinerne flyktet frivillig.
- Det var ikke snakk om jødisk tvang.
- Palestinerne ble jaget ut av sine egne.
 - De arabiske lederne ga ordre om evakuering.

Palestinerne:

- Israelerne fordrev palestinerne.
- Masseflukten var tilsiktet politikk.
- Ingen arabiske ledere beordret evakuering.

Det palestinske flyktningproblemet

Over- og middelklassen flyktet først.

- De bante vei for den masseflukten som kom til i april-juni 1948.
- En blind, panikkartet flukt.

Fram til begynnelsen av april 1948 fantes det ingen jødisk plan om å fordrive palestinerne.

→ Så kom krigen, og Plan D (Plan *Dalet*).

- *Carte blanche* til å renske ut grenseområder og fiendtlige arabiske landsbyer.
- Hver kommandant i Haganah tolket og iverksatte Plan D slik han fant det passende i sitt område.

Fordringen var militært og strategisk begrunnet.

De arabiske lederne hjalp til å påskynde masseflukten: De var splittet og ga ingen retningslinjer.

→ Bare i et par dusin tilfeller ga de ordre om å evakuere.

- Totalt ble 350 landsbyer forlatt og senere jevnet med jorden eller overtatt av israelerne.

De arabiske lederne forsto ikke hva som hendte.

- Ikke før byrdene av menneskeflukten ble åpenbare, erkjente de problemets virkelige størrelse.

Den palestinske masseflukten kom også overraskende på de jødiske lederne.

→ De så likevel hvilke muligheter dette åpnet for.

- Muligheten for en homogen jødisk stat var nå innen rekkevidde.

16. juni 1948 bestemte den israelske regjeringen at ingen flyktninger skulle få vende tilbake så lenge krigen varte.

- En viktig beslutning som dannet grunnlaget for Israels videre politikk ovenfor palestinerne.

Bernadotte mente at flyktningene raskest mulig skulle returnere.

11. desember 1948: FN res. 194.

- Kompensasjon skulle utbetales til de som ikke ønsket retur.

→ I virkeligheten var mulighetene til retur stadig mindre.

- Jødene hadde tatt over områdene deres.

→ Absentee Property Law:

- Med denne loven hadde israelerne ikke bare reelt, men også juridisk overtatt all palestinsk eiendom.

Flyktingene ingen brydde seg om

FN var ute av stand til å få flyktingene tilbake til sine hjem, som nå var i staten Israel.

Lausanne-konferansen.

- Araberne krevde at flyktingene skulle få topp prioritet.
- Israel ville kun forhandle om flyktingene som en del av en større avtale, inkludert grensene.
- Israel tilbød 100 000 å komme tilbake.
→ De som returnerte måtte passe inn i Israels plan for økonomisk utvikling.

Konferansen endte resultatløs 12. september 1949.

Palestinerne oppdaget de var uønsket også i sine arabiske vertsland.

- Elendige forhold på Gaza-stripen og Libanon.
- Litt bedre forhold i Syria.
- Statsborgerskap i Jordan, men som annenrangs borgere.

For araberstatene var palestinerne en byrde og et problem og en påminnelse om nasjonal ydmykelse.

- Motstanden mot integrering – politisk motivert.
- Repatriering var den eneste løsningen.
- Tilfeldigvis ville den også undergrave den israelske statsdannelsen.
- Flyktingene ble en nyttig våpen i kampen mot Israel.

8. desember 1949: Opprettelsen av UNRWA.

- Politiske spørsmål lå utenfor UNRWAs mandat.

Ut i fra politiske hensyn støttet Israel opprettelsen av UNRWA.

→ Israel så UNRWA som et viktig skritt på veien til integrering av palestinerne i araberlandene.

Alle araberstatene - unntatt Jordan - protesterte på måten UNRWAs oppgaver var blitt definert på.

- Araberstatene mente at UNRWA heller burde jobbe for tilbakevending av flyktingene.

Palestinerne fortsatte å kjempe mot integrering i vertslandene.

Hemmelige grupper, med mål om å gjenopprette Palestina, ble opprettet.

'De som ofrer seg'

Palestinerne: Ville fortsette kampen mot Israel.

Oktober 1959:

- Yassir Arafat dannet al-Fatah
 - Krysset grensen for å foreta militære angrep mot israelerne.
- Egypts president Nasser:
 - Begynte å organisere palestinske kommandostyrker (*fedayeen*).

UNRWA

I 1957 ble UNRWA tvunget til å gi opp langsiktige prosjekter.

- Begrenset til matrasjoner og helse- og utdanningsinstitusjoner.
- Mindre givervilje blant FNs medlemsland.
→ Matrasjonene redusert.
→ Økning i fødselstall.

→ Den nasjonale selvbevisstheten økte.

Situasjonen i de arabiske landene

Ustabil politisk situasjon

- Regimeskifter.
- Inkompetente og korrupte ledere.
- Opprør mot føydal struktur og vestlig imperialism.

Militære spilte en stadig større rolle.

- Offiserskupp styrtet gamle regimer i en rekke arabiske land.

1948: Et mislykket statskupp i Libanon.

1949: Tre militærkupp i Syria,

- et fjerde i 1951 og et femte i 1954.

→ Det panarabiske *Baath*-partiet fikk en framtrødende posisjon i Syria.

1958: Borgerkrig i Libanon.

Jordan 20. juli 1951: Kong Abdullah myrdet.

- Tronfølgeren kong Hussein sto ovenfor en rekke problemer:
 - Palestinerne følte liten lojalitet til Jordan.
 - Fattigdom.
 - Militæralliansen med Storbritannia.
 - Den arabiske nasjonalismen vokste i styrke.

Forholdene i Egypt:

- Ustabile og kaotiske.
- Statsministeren myrdet i desember 1948.

Kong Faruks regime

- Korrupt og ineffektivt.

23. juli 1952: Yngre offiserer grep makten:

- Gamal Abdel Nasser.
 - Nasjonalistisk.
 - Sterkt kritisk til den britiske innflytelsen i Egypt.
 - Egypts og den arabiske verdens ubestridte leder.

Midtøsten-konflikten og stormaktene

Israel utenfor Den kalde krigen.

Både USA og Sovjetunionen støttet opprettelsen av den jødiske staten.

Sovjet under Stalin

- Klare antisemittiske tendenser.

Sovjetunionen i FN (fra 1953)

- Støttet konsekvent arabernes standpunkter.

Sovjetunionen i Sikkerhetsrådet:

- Veto mot resolusjoner som ikke uforbeholdent fordømte Israel.
- Veto mot resolusjoner som kritiserte araberstatene.

Israel søkte nærmere samarbeid med vestmaktene, særlig USA.

Amerikanerne fikk stadig større innflytelse i Midtøsten.

De gamle kolonimaktene Storbritannia og Frankrike mistet sitt tradisjonelle fotfeste.

Kun i Vesten fikk Israel økonomisk bistand og våpen.

Israel klarte aldri å knytte noen formell allianse med vestlige stormakter.

Vestmaktene ønsket ikke å ha Israel med i de alliansene som de planla å bygge i Midtøsten. Israel klarte ikke å sikre seg de samme våpenavtalene fra vestmaktene eller østblokken som araberstatene hadde sikret seg.

1954: Shimon Peres forhandlet fram hemmelige våpenleveranseavtaler med Frankrike.

1955: Israel forsynt med franske geværer, lette stridsvogner og jagerfly.

→ Israel var Midtøstens sterkeste og best utstyrte militærmakt i 1950-årene.